

Veřejná zeleň a její kategorie na území hlavního města Prahy v průběhu 20. století

Public Greenery and its Categories in the Capital City of Prague in the Course of the 20th Century

Lucie Hladíková

Abstract:

The greenery is in our society generally considered as a part of the quality environment and healthy cities. It is a part of the city's urban structure and has a recreational, cultural and aesthetic function. Public greenery constitutes an important part in the system of urban green areas. Public greenery is currently getting into the spotlight of the whole society. Public Greenery is an area which is dedicated to the people who can spend their free time there. The specificity of the Prague urban green is the fact that from the beginning it was formed on unique ruggedness of the terrain, on distributed valleys, hills, ridges and plateaus. At the same time the Vltava River valley is not only a space and compositional axis of the city but also represents a natural backbone of the system of urban greenery.

The main objective of the paper is to characterize Prague's green areas in the course of the 20th century and define its categories and the balance of the public green areas in particular decades of the 20th century. Another objective is to describe different views on the public greenery issue and urban green system in the 20th century which is demonstrated on the examples of other European cities.

Keywords:

Public Greenery; Categories of Public Greenery; Green infrastructure; 20thCentury; Capital City of Prague

HLADÍKOVÁ, Lucie (2015). Veřejná zeleň a její kategorie na území hlavního města Prahy v průběhu 20. století. In: HOLUBEC, Pavel, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 8*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební pp. 140-159. ISBN 978-80-01-05655-4. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

Z urbanistického pohledu má Praha bohatou tradici urbanistických koncepcí a ve 20. století pokračovaly dominantní urbanizační procesy započaté během 18. století a dále se rozvíjející v 19. století. Bylo stále zřetelnější, že při budování měst se nelze obejít bez určitých pravidel a regulačních opatření. Pro fungování moderního města je důležitá koordinace způsobů využívání území, řešení dopravy a účelné organizace inženýrských sítí. 20. století je stoletím, kdy se velká část obyvatel stěhuje do velkoměst a z tohoto důvodu jsou důležitou součástí systému města i plochy zeleně.

Z historických pramenů je nesporné, že vznik a vývoj ploch veřejné zeleně je jedním z důležitých faktorů při tvorbě města a kvalitního života v něm. Ve tvorbě pražské veřejné zeleně v průběhu 20. století se odráží mnoho faktorů lidské činnosti. Cílem příspěvku je charakterizovat systém zeleně na území hlavního města Prahy ve 20. století a dále identifikovat faktory lidské činnosti ovlivňující rozložení ploch veřejné zeleně ve 20. století na území hlavního města Prahy.

V první části se bude příspěvek zabývat všeobecnými definicemi pojmů jako veřejné prostranství, veřejná zeleň a sídelní systém zeleně. V další části bude na příkladu Berlína, Vídně, Londýna, Kodaně a Paříže popsán vývoj evropských systémů zeleně. Na těchto příkladech bude specifikováno, čím by se pražský systém zeleně do budoucna mohl inspirovat a z čeho naopak poučit. Ve výsledcích poté bude popsán systém zeleně hlavního města Prahy ve 20. století a zhodnocen stav veřejné zeleně z tohoto období.

2 Rešerše

2.1 Vymezení základních pojmů

2.1.1 *Veřejné prostranství*

Pojem veřejné prostranství je pojmem mezioborovým, který se dostává do oblastí mnoha vědních disciplín. Podle Krykorové (2008) by na veřejná prostranství mělo být nahlíženo jako na komplexní jev, do kterého se promítají jak široké kulturní a společenské charakteristiky, tak i úzké kategorie prostoru a charakteru místa. Jsou důležité především proto, že jsou prokazatelně součástí kultury a společnosti a plní řadu funkcí ve městě (dopravní, obchodní, setkávací a shromažďovací). Přispívají nejen k obrazu světa, města, jedince, ale zároveň tento obraz podmiňují.

Česká legislativa, zákon č. 128/2000 Sb. § 34: definuje veřejné prostranství jako:

„Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.“

Problémem dnešní doby je to, že na veřejná prostranství je často nahlíženo jako na jednotlivá místa (například parky, náměstí, ulice). Otevřené veřejné prostranství je možné v širším slova smyslu chápat jako průběžnou síť všeho nezastavěného prostoru, která spojuje jednotlivá veřejná prostranství a která probíhá kolem všech typů staveb, formuje jejich okolí, pozadí a uvádí je do souvislostí (Stiles 2010).

2.1.2 *Zeleň a veřejná zeleň*

Definice pojmu zeleně existuje nepřeborné množství. Podle normy ČSN 83 9001, Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice je pojem zeleň definován jako:

„Soubor tvořený živými a neživými (přírodními nebo umělými) prvky zeleně, záměrně založenými nebo spontánně vzniklými, o které je zpravidla pečováno sadovnicko-krajinářskými metodami; výjimečně jej může tvořit i jen jeden vegetační prvek.“ Dále je zde řečeno: „V územním plánování se zelení

zpravidla rozumí funkční náplň území, která je rovnocenná jinými funkcím, jako je např. doprava nebo bydlení; rozlišuje se zeleň v hlavní, dominantní funkci, kdy je jedinou náplní území, např. parky, a zeleň v doplňkové funkci, kdy je součástí ploch s jinou hlavní funkcí, např. s bydlením.“

Šimek (2001) člení zeleň do dvou hlavních kategorií: zeleň městská a zeleň krajinná a dále také uvádí:

„Zezeň tvoří soubor živých a neživých prvků uspořádaných podle estetických zásad do více funkčních kompozic, které utvářejí nebo doplňují dané prostředí. Z urbanistického hlediska se zelení rozumí také funkce území.“

Pojem veřejná zeleň není v českém zákoně nijak definován. Všeobecně se pod tímto pojmem rozumí zelené plochy, které jsou veřejně přístupné bez nějakého omezení. Podle Wagnera (1990) se jedná o parky, parčíky, zeleň na náměstích, ulicích, okolo pomníků a památníků a jiných veřejných prostranství s vyloučením zpevněných ploch, dále se jedná o plochy rekreačních lesů a rekreačních luk. Kabish a Haase (2013) definují veřejnou zeleň jako vegetaci, která se nachází v městském prostředí. Podle jejich názoru zahrnuje zeleň parků a veřejných prostor, stromořadí a aleje.

Hlavními funkcemi nejen veřejně přístupné zeleně, ale všech druhů zeleně ve městě, jsou funkce rekreační, kulturní a estetická. Podle Collena a Meesterse (2012) vytváří veřejný zelený prostor nedílnou součást obytného prostředí. Významným aspektem veřejné zeleně je podíl na zlepšení obytnosti a kvality prostředí. Dále rovněž umožňuje obyvatelům rušných měst být v bližším kontaktu s přírodou. Chiesura (2004) tvrdí, že přítomnost ploch zeleně ve městském prostředí je velice důležitá pro blahobyt lidí žijících v umělém prostředí

2.1.3. Městský systém zeleně

S pojmem veřejná zeleň úzce souvisí i další pojmy jako je například sídelní systém zeleně. Tento termín má svůj základ ve výše uvedených definicích. Dalo by se říci, že se jedná o síť prvků městské zeleně, které mají mezi sebou vzájemné prostorové a funkční vazby. Šimek (2001) chápe městský systém zeleně jako soubor objektů a definuje ho následovně:

„Soubor objektů zeleně přirozených nebo uspořádaných podle zásad zahradně krajinařské tvorby nebo krajinné ekologie do menších či větších, zpravidla však více funkčních kompozic, které utvářejí nebo doplňují dané prostředí. Systém zeleně je založen na fungování a na formulování vzájemných vztahů mezi jednotlivými základními plochami zeleně. Tyto vztahy mohou být kompoziční, provozní, nebo mohou vyplývat z přirozené ekologické povahy území (topické a chórické vztahy podmíněné například charakterem reliéfu, propustností bariér pro pohyb bioty apod.).“

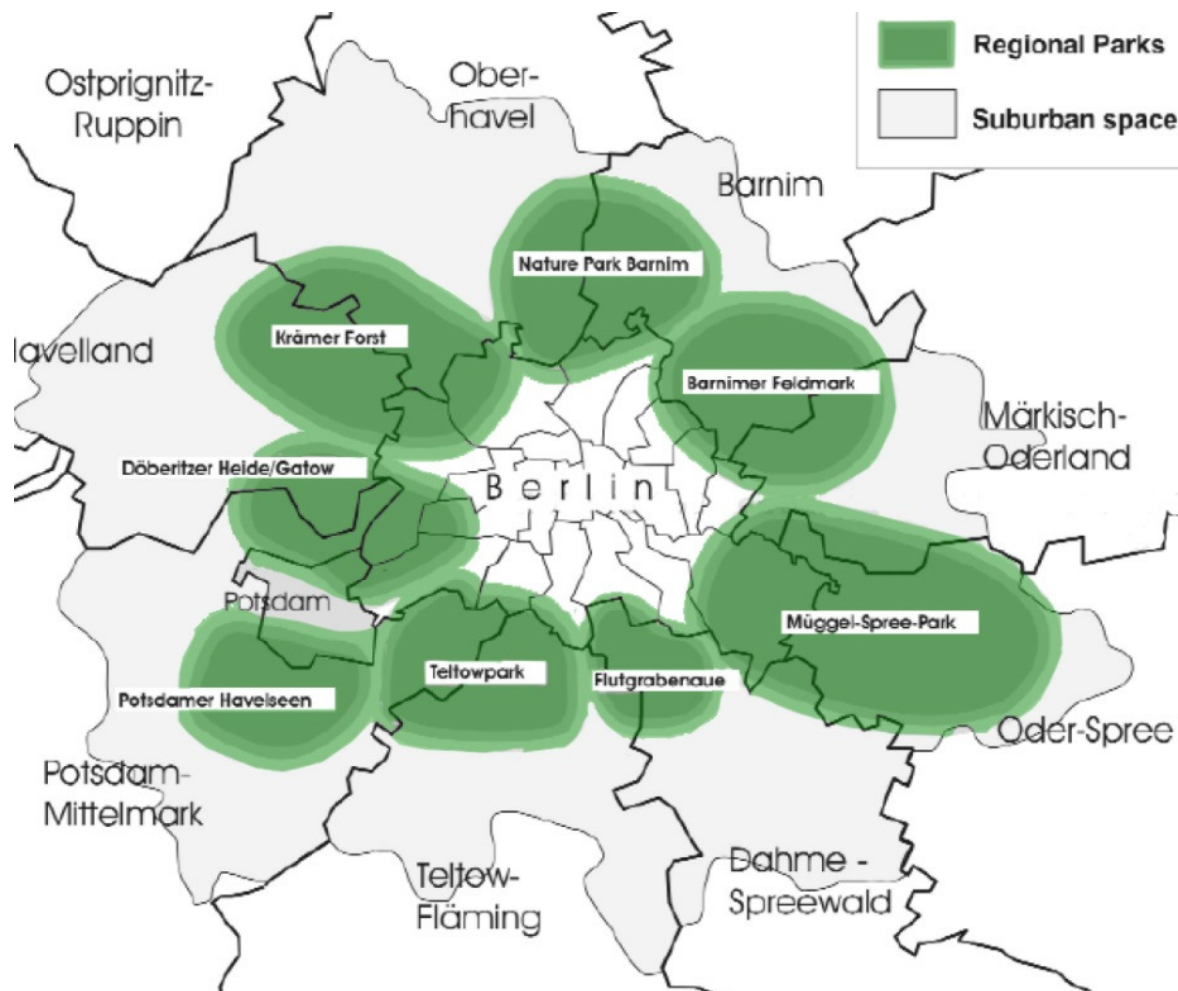
2.2 Příklady evropských systému zeleně

2.2.1 Berlín, Německo

Berlíňští urbanisté se více než století střídali ve svých návrzích dvou základních modelů růstu města a s tím i souvisejícího systému zeleně: koncentrický a radiální model. Například první model z roku 1908 byl navržen jako koncentrický. Další návrh pochází z konce 30. let, který byl navržen pro tzv. „Velký Berlín“ a byl plánovaná jako radiální. (Kühn, Gailing, 2008). Po druhé světové válce bylo město rozděleno na dvě části – Západní a Východní Berlín. Toto rozdělení vyvrcholilo v roce 1961 stavbou Berlínské zdi a město se po dobu dalších téměř 30 let vyvíjelo odděleně, což pro územní plánování města znamenalo velký úpadek (Buffet, 1999).

V současné době je berlínský systém opět chápán jako koncentrický a založen na osmi regionálních parcích kolem města (viz obr. 1), které mají zajistit dostatek otevřených ploch a

tak předejít dalšímu suburbárnímu vývoji zástavby nebo infrastruktury. Tento nový koncept nemá primárně chránit otevřenou krajinu, ale udržovat strukturu příměstské krajiny (Kühn, Gailing, 2008). V této myšlence by se Praha mohla inspirovat a vytvořit ucelený zelený prstenec například z rekreačních lesů, který by zároveň propojoval Prahu a Středočeský kraj.

obr. 1 - Regionální parky kolem Berlína, 1998

2.2.2 Kodaň, Dánsko

Město Kodaň má díky své specifické poloze unikátní systém zeleně, který se nazývá Finger plan (viz obr. 2). Jeho myšlenka pochází z roku 1947. Cílem tohoto plánu bylo vytvořit přístupné trasy do krajiny a chránění tak volné otevřené krajiny. Díky tomuto plánu je dodnes město charakterizováno jako hvězdicové město (Caspersen, Olafsson, 2010). Plán byl původně inovativní kombinace centra a skupin kolem centra, které zároveň řešily jednoduchým způsobem požadavek na růst města, infrastrukturu a rekreaci (Vejre, Primdahl, Brandt, 2007). Caspersen a Olafsoon (2010) uvádějí, že území město je v tomto plánu rozděleno do pěti městských oblastí tzv. prstů a mezi těmito prsty se nacházejí čtyři zelené klíny a tři zelené prstence. Tyto zelené plochy mají především rekreační funkci. Po dobu dalších 60 let byl urbanistický rozvoj města inspirován a ovlivněn právě tímto plánem. Výhoda myšlenky hvězdicovitého města je v tom, že je usnadněn přístup k plochám zeleně. V roce 2006 bylo navrženo, z důvodu růstu města koncem 20. století, prodloužení zelených klínů a navržení čtvrtého zeleného prstence okolo města.

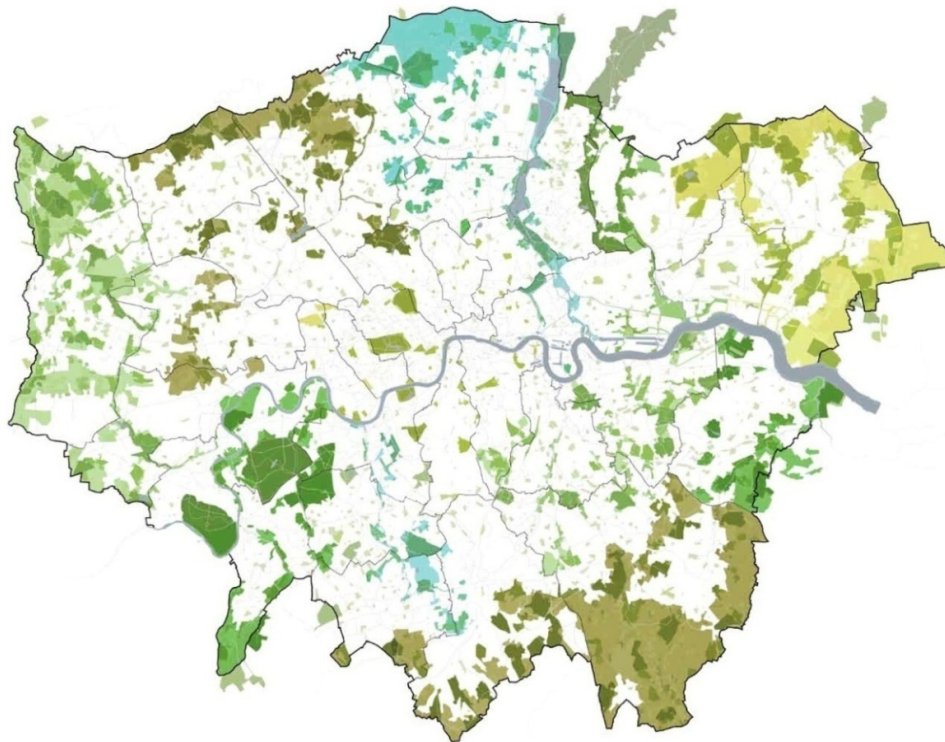

obr. 2 - 'Finger Plan' - Kodaň, 1947

2.2.3 Londýn, Velká Británie

Myšlenka vybudování zeleného pásu kolem Londýna se zrodila před druhou světovou válkou, ale válečné dění zabránilo jejímu rozvoji. Po válce v roce 1946 byla myšlenka zeleného pásu opět přijata a zvolena vůdčím principem pro další rozvoj města. Tento zelený pás uzavíral zastavěné území tzv. „Velkého Londýna“ a hlavním využitím půdy stále bylo farmaření a zemědělství. Za hranicemi zeleného pásu podél železnic postupně vznikala nová města-sídliště, která měla výhodu dobrého spojení s centrem Londýna. Tato nová města byla plánována tak, aby jejím obyvatelům poskytovala všechno vybavení a výhody města (tzn.: nejen bydlení, ale také práci a místo pro odpočinek) v nezávislosti na Londýně (Allison, 1978). V druhé polovině 20. století dochází k plánování ve stále větším měřítku, ale město si zachovává stále charakter pestré mozaiky a působí jako celek.

Z roku 2012 pochází myšlenka vytvoření tzv. „All London Green Grid“ – „Celoměstská zelená mříž“. Jeho základní vize spočívá v dobře navržené síti multifunkčních veřejných prostranství a zelených prostorů, která v sobě zahrnuje přírodní a kulturní i historické krajiny, ekonomicky významné plochy, významné architektonické budovy a jejich prostranství, sportovní a rekreační plochy, plochy pro zemědělství, vodní toky a další, které mají dobré spojení s místy práce a života lidí ve městě. Tato zelené infrastruktura má být dále napojena na další síť (např. environmentální a ekonomická) a má za úkol zajistit různorodé prostředí nejen pro obyvatele města, ale i pro živočichy. Koncept zelené mřížky je velmi podobný pražskému systému zeleně. Po obvodu je vymezen zelený pás, do něhož v koridorech pronikají linie zelených ploch (viz obr. 3). Tento systém pracuje s hierarchizací ploch zeleně a dělí je dále do sedmi kategorií podle významu pro město (regionální parky, metropolitní parky, parky jednotlivých čtvrtí, lokální parky a veřejné prostory, malá veřejná prostranství, kapesní parky a lineární veřejná prostranství) a zároveň definuje jejich minimální velikost, dostupnost apod. (Greater London Authority, 2012).

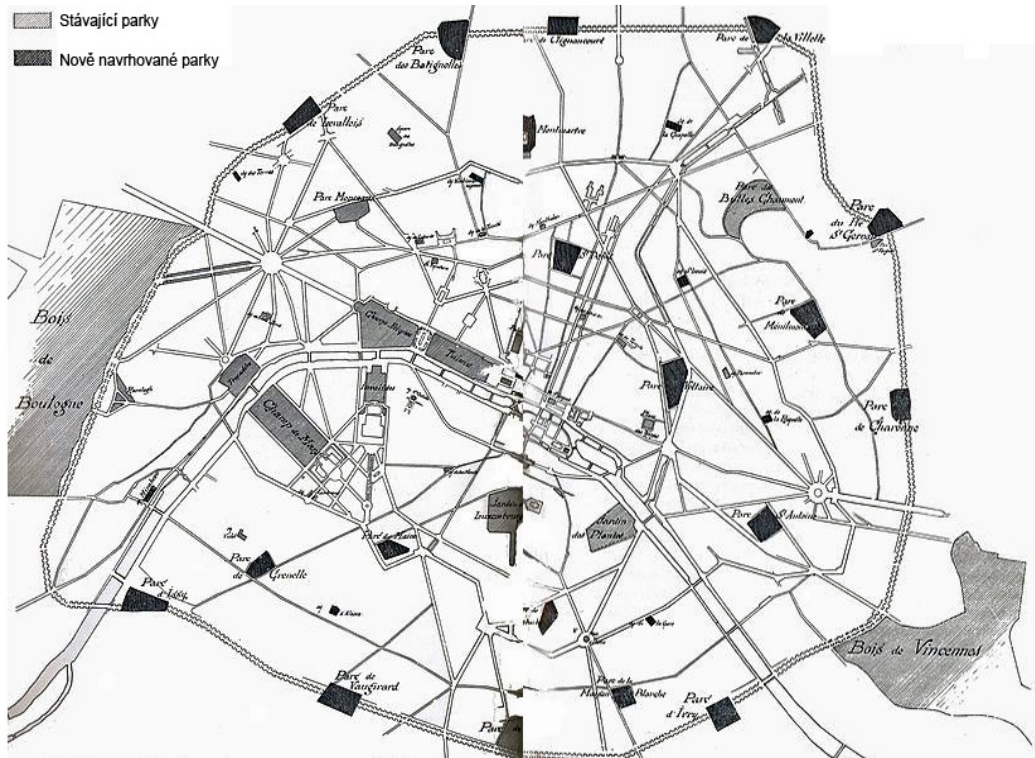
obr. 3 - All London Green Grid - celoměstská zelená mřížka Londýna, 2012

Londýnský systém zeleně je ve své podstatě podobný pražskému systému zeleně. Oba systémy jsou založené na podobném principu zeleného pásu kolem města a zelených klínů pronikajících dovnitř do městské struktury. Oproti pražskému systému je londýnský více propracovaný.

2.2.4 Paříž, Francie

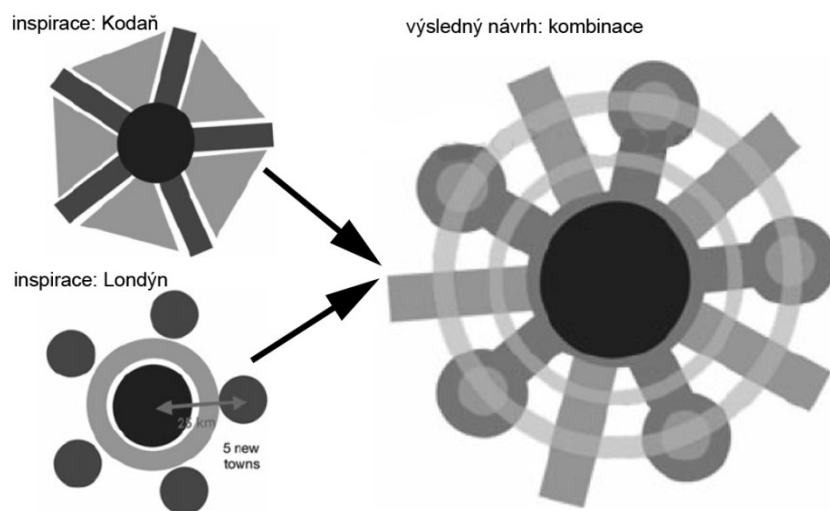
Původ současného pařížského systému zeleně sahá už do doby vlády Napoleona III. v druhé polovině 19. století. V této době dochází k regulaci a modernizaci Paříže. Tímto úkolem byl pověřen prefekt Haussmann, který spolupracoval i s řadou významných zahradních architektů (například J. Ch. Alphanda). Vzniká tak řada zajímavých a podařených realizací veřejných parků a zahrad (např. známý Boloňský lesík - Bois de Boulogne, Vincennský les – Bois de Vincennes, Parc des Buttes Chamount, Parc Monceaux). V každé čtvrti byly navrženy malá náměstíčka často čtvercové plochy, která jsou doplněna městskými parky, alejemi a další zelení. Dále je vysazována řada stromořadí (Laurette, Legenne, 2008). Hruza (1977) uvádí, že Haussmannova přestavba Paříže se dá nazvat největším urbanistickým počinem 19. století. Jednalo se o proražení širokých bulvárů rozsáhlým středověkým jádrem a obestavení nových tříd činžovními domy. Z prostorové koncepce se jednalo o typický barokní systém s monumentálními kompozičními osami a ohnisky.

Na přelomu 19. a 20. století byl urbanistickým rozvojem města pověřen E. Henárd, který v roce 1903 navrhuje, aby na místě zrušeného opevnění vznikl pás parků (viz obr 4). Během obou světových válek bylo poničeno mnoho obytných čtvrtí v Paříži. V druhé polovině 20. století byla zahájena nová éra pařížského urbanismu, která se více přiklání k myšlenkám Le Corbusiera o omezení povrchové dopravy na ulicích ve prospěch chodců. Nejvýznamnější ukázkou je obchodní čtvrť La Défense. Tento model byl však v 70. letech 20. století pozvolna opuštěn a nastalo znovuobjevení Haussmannova dědictví. Opět se navazuje na myšlenku, že ulice by měly vytvářet multifunkční prostor s omezeným provozem a jednotlivé stavby by měly být v architektonické harmonii (Laurette, Legenne, 2008).

obr. 4 - Systém městských parků, E. Henárd, 1912

V druhé polovině 70. let 20. století, kdy dochází k růstu města, se obnovuje myšlenka zelených prstenců jako zachování a zhodnocení zemědělské a lesní krajiny v okolí města. V roce 1976 vychází regionální územní plán, který chce podporovat pojem regionální městské polycentricity, která je založena na vytvoření pěti satelitních měst. Na tyto nová města by měl navazovat systém zeleně podobný jako v Kodani (klíny zeleně) nebo jako v Londýně (polycentrické město s prstencem zeleně). Nakonec dochází ke kompromisu a vzniká mix obou dvou systémů zeleně (viz. obr. 5) (Laurrelle, Legenne, 2008).

obr. 5 – Návrh systému zeleně pro Paříž ze 70. let 20 století

2.2.5 Vídeň, Rakousko

Vídeň má jeden z nejstarších zelených pásů na světě. Jeho historie začala v roce 1856, když byly zbořeny městské hrady. Toto zboření hradeb rovněž vedlo k vytvoření RingStrasse a k vytvoření řady nových veřejných městských prostranství a parků. První koncept zeleného pásu se nazýval Wienerwald neboli Vídeňský pás lesů a luk a byl charakterizován jako zelené plíce města. V roce 1905 byl formálně schválen a oblast Wienerwald se stala chráněným územím, které utvářelo první zelený pás kolem Vídně. Postupem času se tento pás stal místem pro rekreaci vídeňských obyvatel a zároveň vytvářel kontrast k městským zahradám v ornamentálním stylu uvnitř města. Součástí vídeňského systému zeleně jsou rovněž slavné barokní zahrady, které byly v minulosti vytvořeny jako součásti letních residencí postavených mimo opevněné město. Tyto zahrady brzo přebraly funkci veřejných parků. V průběhu 20. století byly spolu s rozrůstáním města přidávány další oblasti do zeleného pásu a jeho rozloha se během sto let rozrostla z původních 4,400 ha na rozlohu 21,500 ha (Breiling, Ruland, 2008). V dnešní době má Vídeň celkem uspokojivou rovnováhu mezi zastavěnou částí a plochou zelených otevřených prostranství. Na současné zelené plochy uvnitř města je nahlíženo jako na důležitou součást zeleného pásu a systému zeleně města.

Právě pražský systém zeleně bývá často konfrontován také s vídeňským systémem zeleně. Oproti Praze ve Vídni zůstal zachován otevřený prostor po zrušeném opevnění, tzv. Ringstrasse, které v současné době vytváří důležitou součást zeleně uvnitř města. V Praze byla bohužel většina uvolněného území rozparcelována pro činžovní domy s několika málo parky a několika veřejnými budovami.

3 Metodika pro zhodnocení stavu veřejné zeleně ve 20. století

Kategorizace veřejné zeleně je pro účel této práce založena na definici a dělení veřejných ploch zeleně podle databáze CORINE (COOrdination of INformation on the Enviroment), kde je veřejná zeleň (green urban areas) uvedena v kategorii umělý povrch (artificial surface) ve třídě 141 a je definována jako:

„Všechny plochy pokryté vegetací větší než 25 ha, které jsou situovány ve městě nebo v jeho blízkém okolí. Tyto plochy v sobě zahrnují parky, hřbitovy, botanické a zoologické zahrady a dále plochy pro rekreaci včetně sportovišť, náměstí a vnitrobloky.“

Na základě této definice byla pražská veřejná zeleň rozdělena do 5 kategorií: 1) veřejné parky (zahrnuje také městské parky na náměstích a sportoviště, která jsou součástí veřejných parků), 2) sídlištní zeleň, 3) hřbitovy (zeleň hřbitovů) 4) rekreační lesy a 5) botanické a zoologické zahrady. Na území hlavního města Prahy je kategorizace veřejné zeleně rozsáhlejší a komplikovanější.

Do této kategorizace bylo by vhodné rovněž zařadit sportoviště a jiné sportovní plochy, vnitrobloky a uliční stromořadí. Tyto kategorie však nebyly do celkového počtu započítány. U sportovišť je hlavním důvodem, že se jedná především o stadiony a rozsáhlá sportovní hřiště, tedy plochy bez výraznějšího zastoupení zeleně. Menší sportoviště, která jsou součástí veřejných parků, jsou zahrnuta v kategorii veřejné parky. Zeleň vnitrobloků má spíše poloveřejný charakter a rovněž není zahrnuta. Uliční stromořadí vytvářejí důležitou součást systému zeleně města, ale jelikož nejsou dostatečně historické záznamy a podklady, byla tato kategorie vynechána.

Dvacáté století je pro účel této práce rozděleno po jednotlivých desetiletích, tj. do období: 1900-1910, 1911-1920, 1921-1930, 1931-1940, 1941-1950, 1951-1960, 1961-1970, 1971-1980, 1981-1990 a 1991-2000. Pro přesah a porovnání se současností bylo přidáno první desetiletí 21. století, tj. období 2001-2010. Toto rozdělení umožňuje podrobně definovat rozlohu veřejné zeleně v Praze s ohledem na rozrůstání hlavního města. V každém desetiletí

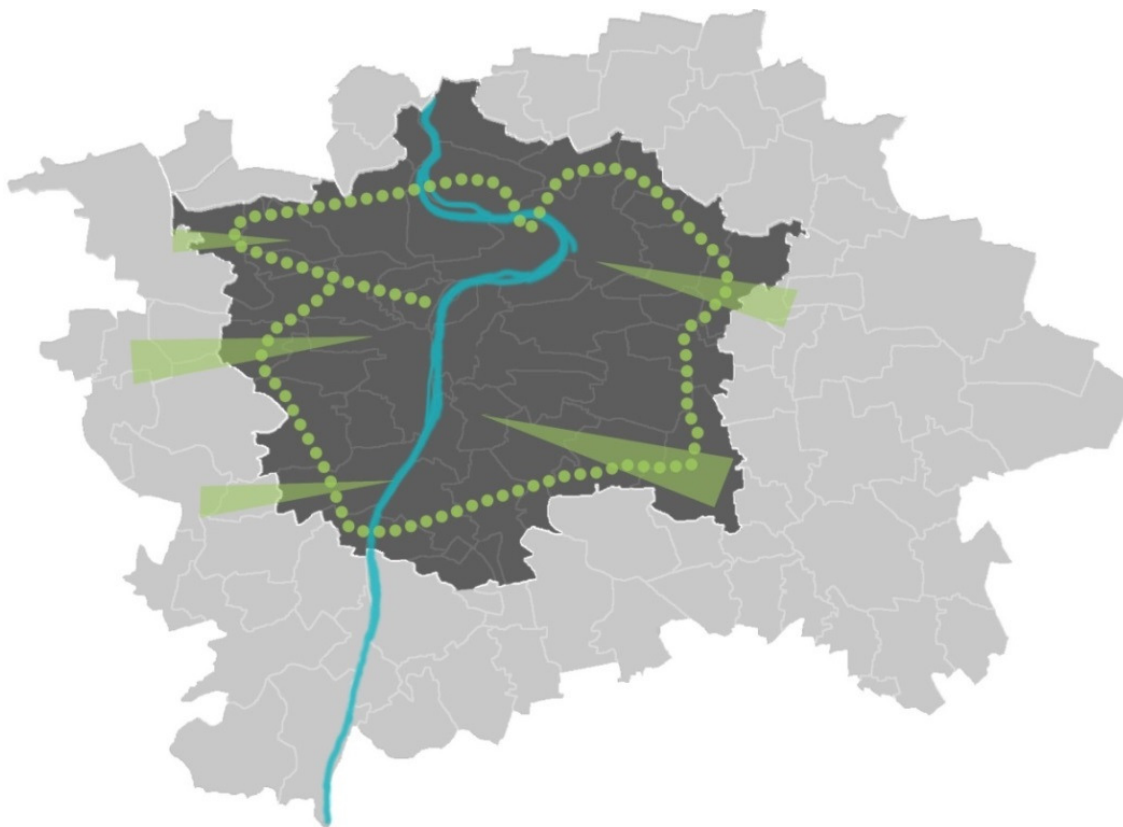
je charakterizováno procentuální zastoupení veřejné zeleně s ohledem na celkovou rozlohu města. Konkrétně bude uvedeno, kolik procent tvořila souhrnně veřejná zeleň z území hlavního města Prahy. Dále bude pro každé období uvedeno zastoupení veřejné zeleně (v hektarech) ve výše uvedených 5-ti kategoriích. Celková plocha zeleně bude konfrontována s počtem obyvatel žijících v té době na území hlavního města Prahy.

4 Výsledky

4.1 Systém sídelní zeleně v hlavním městě v Praze v průběhu 20. století

Jedinečnost členění a utváření pražského terénu, rozložení údolí, strání, návrší a hřebenů a rozsáhlých náhorních plošin svým způsobem předurčuje systém zeleně v Praze. Údolí řeky Vltavy není jen prostorotvornou a kompoziční osou města, ale zároveň představuje přirozenou páteř pro systém městské zeleně.

Myšlenka vytvoření zeleného pásu kolem hl. m. Prahy pochází z roku 1919. Hlavním využitím zeleného pásu mělo být rekreační zázemí pro Pražany, aby se rychle dostali na čerstvý vzduch a aby volné chvíle odpočinku mohli trávit v zeleni. Tento pás vycházel z malostranských zahrad a Petřína, odtud směřoval k oboře Hvězda, dále přes Liboc do Divoké Šárky, přes Podbabu do Podhory a Troji, přes zoologickou zahradu dále do Stromovky, ze které dále pokračoval přes Císařský ostrov, Troju, Čimický háj, Ďáblický les, Prosek, Hloubětín, Hrdlořezy, Malešice, Hostivař, Záběhlice, Spořilov, Kunratice, Krč, Modřany, Chuchlí, Hlubočepy a Motol a odtud zpět k Břevnovu. Tento kruh byl ještě protínán příčnými pásy, tzv. klíny zeleně, které vnikaly podél toků do centra města (např. podél Rokytky k Hloubětínu, a podél Botiče k Nuselskému údolí).

obr. 6 – Plánovaný systém zeleně hl. m. Prahy z roku 1919

O podobě systému zeleně koncem 70. let uvažuje Horký, který je inspirován Wolfovým schématem koncentrických kruhů a radiálních klínů. Podle jeho názoru by se měl systém skládat z 3 druhů radiálních klínů a 2 koncentrických kruhů. První typ radiálních klínů

je tvořen průniky zeleně podél vodních toků z příměstské krajiny do centra města (Botič, Rokytka, Kunratický potok, Motolský potok, Dalejský a Šárecký potok, při dalším rozšíření zástavby také Libušský a Únětický potok). Druhý typ radiálních klínů vytvářejí podle jeho názoru zelené plochy hřebenových ploch (Opyš→Petřín→Bílá hora →Třebešín → vrch Tábor →Děvín → Vidule → Kopanina u Třebonic → Barrandova skála → Chuchelský háj). Třetí radiální klíny tvoří zeleně na stráních významných pražských terénních zlomů (např. trojský, vysočanský, letenský, vinohradský). Tyto radiální klíny zeleně doplnil o dva koncentrické pásy zeleně; první pás po okraji centrální historické zástavby (Letenské a Chotkovy sady → hradní zahrady → sady na Vyšehradě → park pod Karlovem → park Foliámka → Havlíčkovy sady → Bezručovy sady a Čechovy sady→parčík na náměstí Jiřího z Poděbrad → starý Židovský hřbitov → Riegrovy sady → sady na Vítkově → karlínské náměstí → ostrov Štvanice), druhý cca ve vzdálenosti 6 až 7 km od centra města, který je tvořen účelovými lesy parkového charakteru, které by zároveň plnily i funkci izolačního pásu mezi obytnou a průmyslovou zástavbou (Lysolažské, Šárecké, Prokopské a Rokytské údolí, obora Hvězda, lesy kolem motolského krematoria, Michelský a Kunratický les, Hostivařská strž, lesy v Malešicích a Strašnicích, Ďábelský a Čimický háj). Pro fungování tohoto systému zeleně je podle jeho názoru důležité vzájemné propojení jednotlivých prvků systému (viz obr. 7).

obr. 7– Systém zeleně hl. m. Prahy podle Horkého z konce 70. let 20. století

Současný systém zeleně vychází z celoměstského systému zeleně, který byl podrobně popsán v územním plánu z roku 1999, a je například popsán v územně analytických podkladech z roku 2012 v kapitole 2.9.1. Zeleň jako:

„Systém stávající zeleně je dán z větší části konfigurací terénu. Především obtížněji zastavitelné údolní svahy umožnily zeleň zachovat a vtiskly jí liniový charakter. Souvislé plochy zeleně zahrnují stávající plochy zeleně, které na území Prahy vytvářejí relativně ucelený nebo na sebe navazující systém. Jsou podstatnou složkou celoměstského systému zeleně, který je vymezen územním plánem. V okrajových partiích Prahy by souvislé plochy zeleně měly být začleněny do 'zeleného prstence' kolem města ve vazbě na souvislé plochy zeleně v regionu.“

Zároveň jsou jednotlivé plochy chápány v určité hierarchii: plochy celoměstského významu, plochy místního významu a ostatní plochy, které mají význam především lokální.

4.2 Analýza vývoje ploch veřejné zeleně v hlavním městě Praze v průběhu 20. století

V Praze předurčilo polohu řady městských parků opevnění středověkého města a pozdější vývoj urbanistické struktury v renesanci a baroku. Vytváření městského parku jakožto prototypu se odehrávalo v době průmyslového rozvoje města v 19. století.

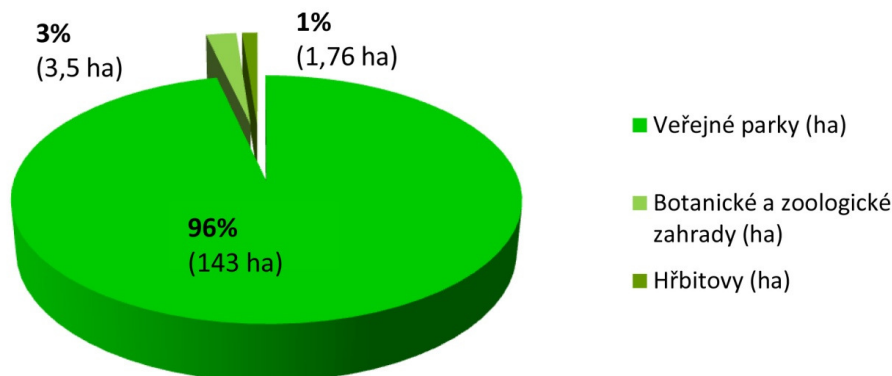
4.2.1 Přelom 19. a 20. století

Na přelomu těchto dvou století se ve tvorbě nejen pražských veřejných ploch zeleně projevuje zejména historizující krajinářské pojetí, ovlivněné secesí. V této době docházelo k mnoha pokusům výrazněji zasáhnout do struktury některých historických měst. Především mladší generace byla okouzlena moderními centry evropských metropolí, jako byla Paříž, Vídeň nebo Berlín.

4.2.2 Začátek 20. století

Od začátku století a pak v době vzniku první republiky se objevoval nový styl – moderna. Její představitelé v architektuře hledali odpovídající zahradní styl, který by korespondoval s novými architektonickými formami. Zahradní umění se realizovalo především u rodinných domů a vil. Ve tvorbě městských parků v této době převládá historizující krajinářský styl ovlivněný secesí. Nově vzniklých veřejných parků, v té době nazývaných lidových sadů, bylo několik. Mezi první realizace 20. století patří Štulcovy sady založené v roce 1902 na Vyšehradě při novogotické stavbě nového probošství. Dalším zahradním počinem bylo založení Riegrových sadů v roce 1904 na území Královských Vinohrad. Na Vinohradech se nachází další zelená enkláva parků z počátku století, které mají charakter parkových náměstí. Jedná se o zahradně upravené náměstí Jiřího z Poděbrad, Čechovy sady (dnes známé jako sady Svatopluka Čecha) a Bezručovy sady a další. Během první světové války nastal, kvůli nedostatku financí a pracovních sil, konec vzniku nových sadů. První světová válka znamenala pro pražské sady úsporná opatření, která se odrážela i v nedostatečné údržbě.

Z analýzy rozlohy veřejné zeleně je patrné, že během prvních dvou desetiletí 20. století se na území hlavního města Prahy nacházelo 148,5 ha veřejné přístupné zeleně, což odpovídalo 7% z celkové rozlohy města - 21km². Na 1 obyvatele v této době připadaly necelé 3m² veřejné zeleně. Na území města se nacházely především veřejné parky, v té době nazývané městské sady a jejich rozloha činila 143 ha. Dále se na území tzv. „Vnitřní“ Prahy nacházelo 1,76 ha hřbitovní zeleně (Starý Židovský hřbitov a Vyšehradský hřbitov) a 3,5 ha, které připadaly botanické zahradě na Slupi (viz graf 1, 7 a 8). (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Pacáková – Hošťálková, 2000).

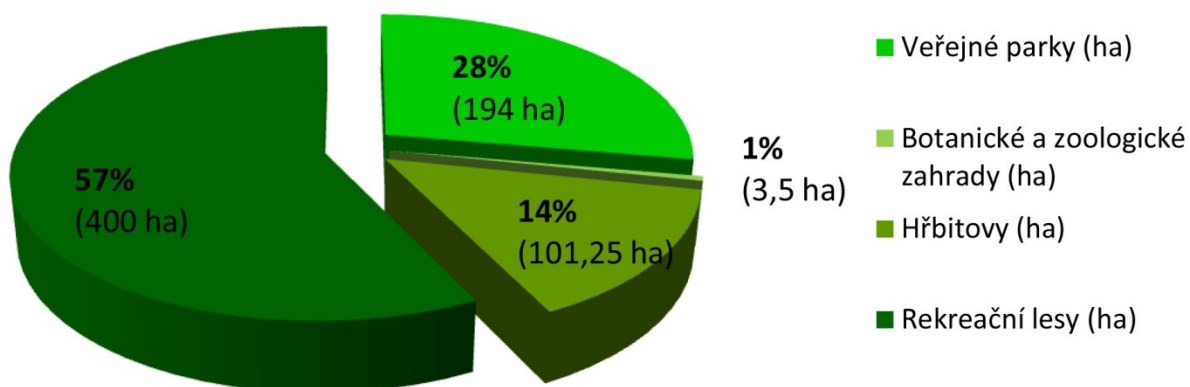

graf 1 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1901-1920

4.2.3 20. léta 20. století

Se vznikem Velké Prahy vzniká nová éra pro městské parky a veřejná zeleň dostávala jiný charakter. Ustoupil starší typ sadů především s rekreační funkcí, často oddělených od městského ruchu, a tvořily se menší, ale početnější parkové úpravy. Tyto úpravy doplňovaly volné prostory rychle se rozrůstající Prahy. V této době vznikala řada centrálních, parkově upravených náměstí kolem zástavby rodinných domů a vil. Pražské městské sady rozrostly o plochu sadů připojených obcí, dále o petřínské zahrady včetně Růžového sadu. Praha byla systematicky zalesňována, aby se tvořil tzv. zelený pás města. Roku 1925 byla vypsaná Státní regulační komisí soutěž na přeměnu ostrovů na „plující zahrady“. Jednalo se o Slovanský a Dětský ostrov. K realizaci však nedošlo a ostrovy zůstaly klidovou zónou bez náročnějších zahradních úprav.

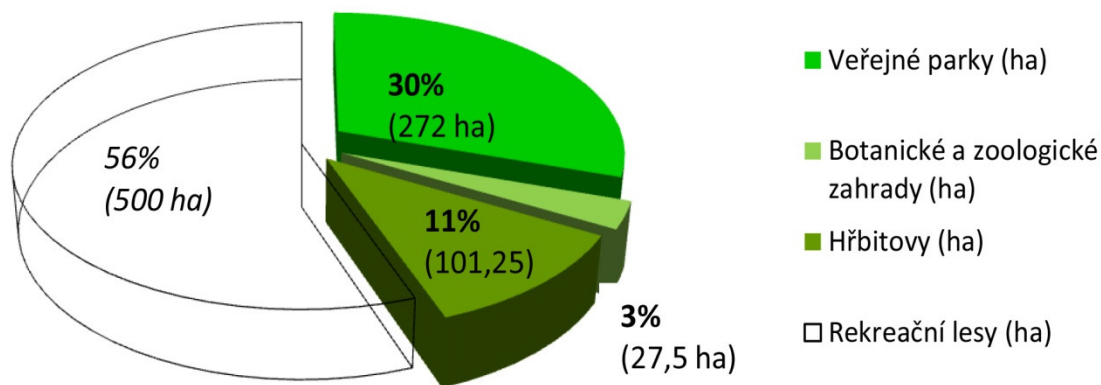
Z celkové rozlohy Velké Prahy 172 km² tvořila veřejná zeleň uvnitř města 4%, což odpovídá 697,2 ha a na 1 obyvatele připadalo 10 m² veřejné zeleně (viz graf 2, 7 a 8). Mohlo by se tedy zdát, že lidé žijící na území Prahy neměli dostatek veřejné zeleně, avšak v této době obyvatelé Prahy hojně využívali k rekreaci a odpočinku lesy za hranicemi města. Uvnitř města se nacházelo 400 ha rekreačních lesů, plocha veřejných parků vzrostla na 194 ha a plocha hřbitovní zeleně se navýšila o plochu hřbitovů nacházejících se v obcích připojených k Velké Praze. (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Pacáková – Hošťálková, 2000).

graf 2 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1921-1930

4.2.4 30. léta 20. století

Během deseti let, od roku 1923 do roku 1933, vzrostla rozloha městských parků o 25 ha. Novotný (1958) uvádí, že koncem 30. let se v České republice projevuje všeobecná hospodářská krize. Avšak díky tzv. nouzovým pracím, které vznikly z podnětu sociálního úřadu hl. m. Prahy pro zmírnění nezaměstnanosti, vzrůstá plocha nově založených veřejných sadů. V roce 1938 byla plocha veřejných městských sadů 272 ha a na 1 obyvatele připadalo téměř 15 m² z rozlohy veřejné zeleně. (viz graf 3, 7 a 8) Slibný vývoj ve všech odvětví kultury, a rovněž tedy i tvorby veřejné zeleně v Praze, přerušila násilná německá okupace. V této době platil zákaz zakládání nových parkových ploch a byla rovněž zakázána údržba sadů. (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Novotný, 1958).

graf 3 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1931-1940²¹

4.2.5 40. léta 20. století

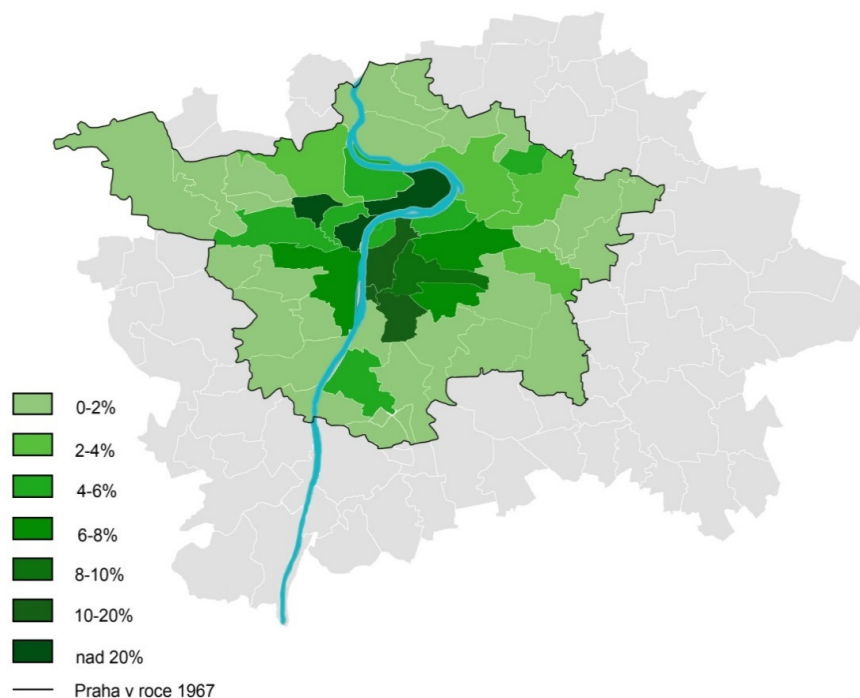
Po druhé světové válce v Praze mnoho zahrad a veřejných ploch zeleně nevzniklo. Zahradní umění se omezovalo jen na udržování některých starých ukázkových zahrad, které byly součástí historického dědictví, a na nové nezbývalo místo ani finance. Veřejnosti byly zpřístupněny Vrtbovská a Valdštejnská zahrada, z části pak Královská zahrada a Jelení příkop. V roce 1949 byl založen komunální podnik Zahradnictví hlavního města Prahy (zakládání a úprava nových sadů), v jehož kompetenci také byla údržba veřejné zeleně.

V analýze jsou uvedeny interpolované údaje, tedy předpokládané údaje, pro rozlohu veřejných parků a rekreačních lesů. V historických a archivních pramenech nebyla nikdy konkrétní rozloha veřejné zeleně nalezena (viz graf 7).

4.2.6 50. – 60. léta 20. století

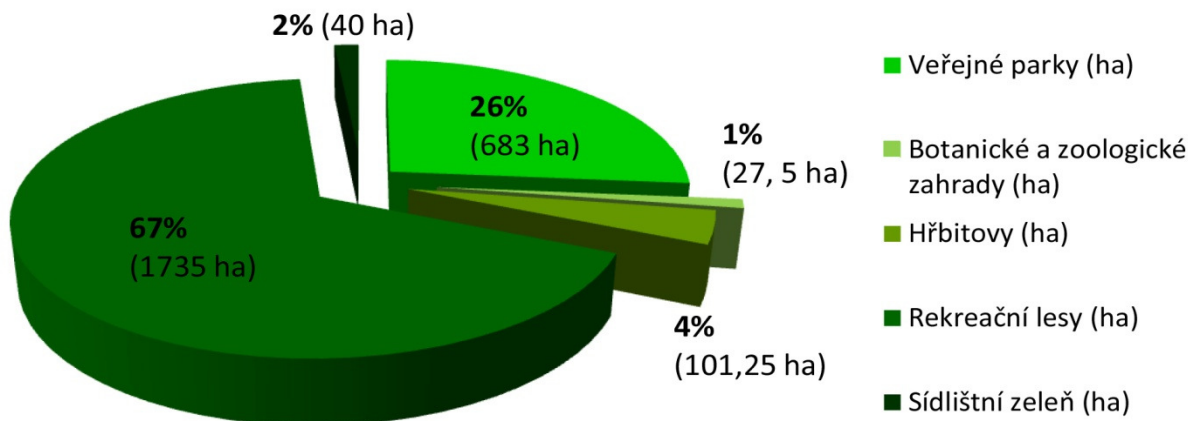
Většina zahradních ploch, především městské parky byly v této době v zanedbaném až havarijním stavu. Stejně tomu bylo u parků kolem usedlostí jako Cibulka, Klamovka nebo Gröbovka. Drobná architektura a sochy podléhaly zkáze, dřeviny byly přestárlé a náletové dřeviny zarůstaly dříve kultivované části. Koncem 60. let byl zrealizován dopravní projekt druhé severojižní magistrály. Její trasa probíhala v místech kdysi zbouraných novoměstských hradeb, kde koncem 19. století byly vybudovány městské sady (Švermovy, Vrchlického a Čelakovského sady), park u kostela Panny Marie a park Karla Velikého na Karlově. Všechny zmíněné plochy zeleně byly redukovány ve prospěch magistrály. Velké projekty spojující přírodu a město zapadly a nikdy nebyly zrealizovány (např. projekt L. Žáka, J. Hruzy, J. Sokola). V této době dochází k masivní výstavbě sídlišť. Sídlištní výstavba narušila okraje měst. Panelová výstavba, která v tomto období dominovala, znamenala úpadek urbanismu tehdejší doby. Na konci 60. let na území hlavního města Prahy byla realizována konkrétně tato sídliště: Zahradní Město v Záběhlicích, Na Petřinách, v Krči, Malešicích a na Proseku. Mohutná výstavba sídlišť na obvodu Prahy zásadně změnila charakter příměstských lesů, které byly přebudovány na tzv. lesoparky, které obyvatelé sídlišť využívali ke krátkodobé každodenní rekreaci.

²¹ Kvůli nedostatku informací je pro kategorii rekreačních lesů v grafu uveden kvalifikovaný odhad.

obr. 8 - Procentuální zastoupení veřejné zeleně v jednotlivých městských částech hl. m. Prahy, 1967

Z analýzy rozlohy veřejné zeleně je patrné, že během 60. let došlo k úbytku ploch veřejných parků (viz graf 4, 7 a 8). Z rozlohy 745 ha na přelomu 50. - 60. let 20. století byla v roce 1967 rozloha nižší o 71 ha, tj. celková rozloha veřejných parků byla 683 ha. Dále se na území hlavního města nacházelo 27,5 ha zeleně na území botanických a zoologických zahrad, 99,7 ha hřbitovní zeleně, 1735 ha rekreačních lesů. V této době se na území hl. m. Prahy objevuje nový typ zeleně, který souvisí s výstavbou sídlišť, a to sídlištní zeleň. V této době zaujímá rozlohu 40 ha. Celkově veřejná zeleň na konci 60. let zaujímá 2585,2 ha. Z celkové rozlohy města, která byla v roce 1968 rozšířena na 291 km², což činí téměř 9%. Na 1 obyvatele v této případalo téměř 26 m² veřejné zeleně. Konkrétní procentuální zastoupení parkové veřejné zeleně v roce 1967 v jednotlivých městských částech hl. m. Prahy je znázorněno na obr 8. Jelikož se jedná o znázornění pouze parkových ploch, tak největší procentuální zastoupení je ve středu města (historické parky a parky z 19. a počátku 20. století) a směrem k okraji města toto procentuální zastoupení klesá. V těchto částech se pak nacházejí z velké části rekreační lesy. (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata ze spisů: Rozvoj zdravotnictví, 1961, Rada NVP 1964, Rada NVP 1967)

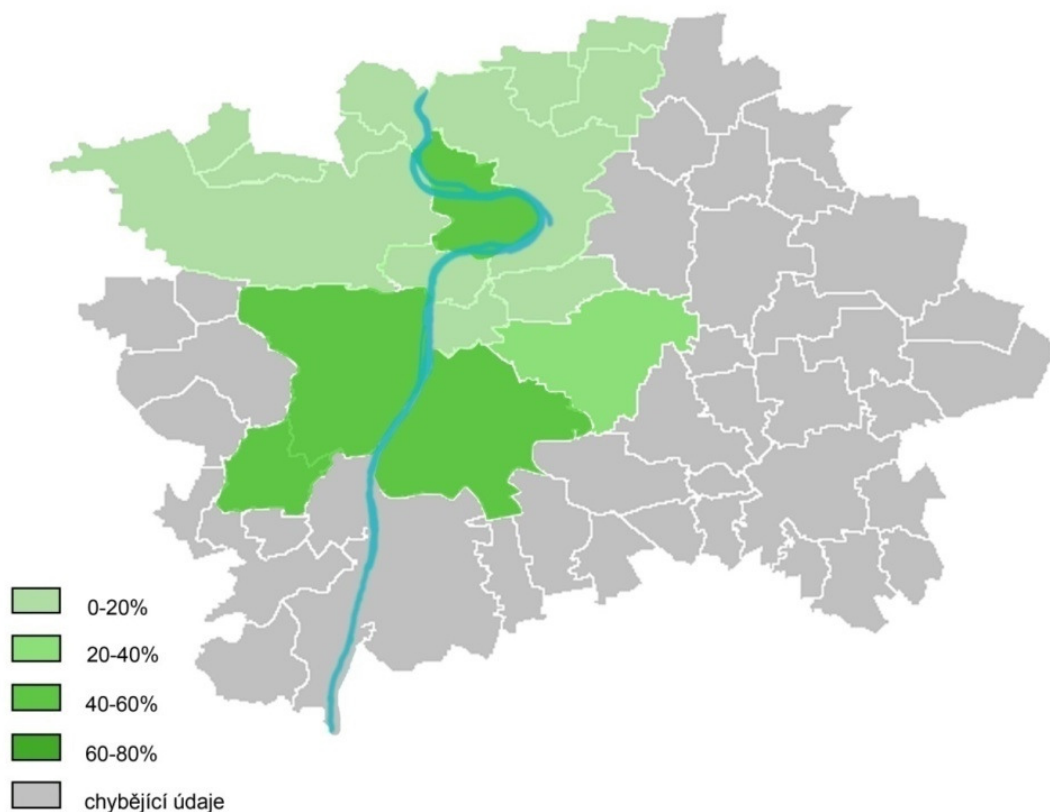
graf 4 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1961-1970

4.2.7 70. léta 20. století

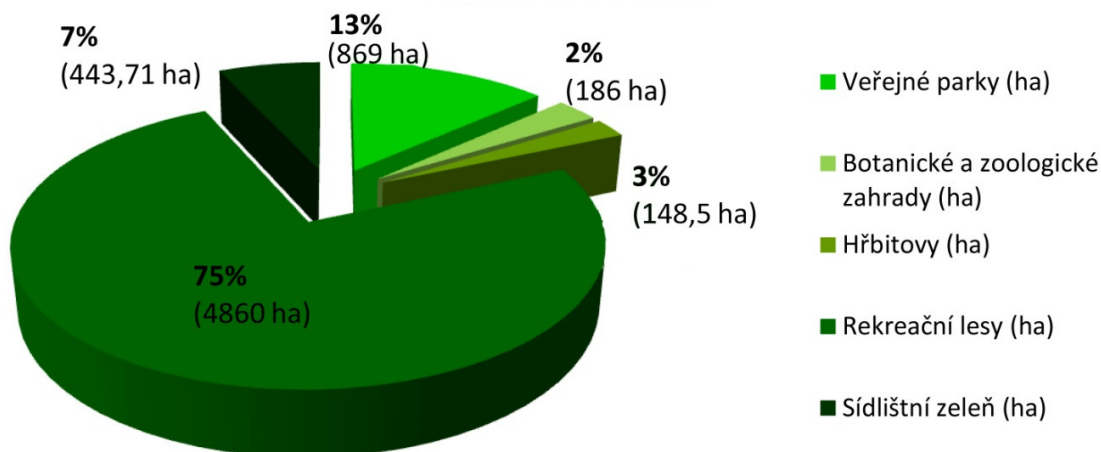
V roce 1974 dochází opět k rozrůstání města Prahy, kdy rozloha města byla 496 km². Tuto rozlohu si město zachovalo do dnešních dní. Rovněž v tomto období pokračuje trend ve výstavbě sídlišť a vznikají velká sídliště Jižního Města, sídliště v Bohnicích, Ďáblicích a Čimicích. Obyvatelé těchto sídlišť ke své rekreaci využívají sousední zelené enklávy například Ďáblického a Čimického háje.

V 70. letech nastal určitý zlom, do města se opět vrací parky a parčíky s moderními plastikami a vodou ve všech podobách – fontány, vodotrysky, pítka apod. Najde se i několik zajímavých moderních zahradních děl, kde provozní, technické a ekonomické důvody nepřevážily nad ideovou náplní a funkcí. Jedná se například o park Přátelství na Proseku z roku 1976-1983, jehož hlavním tématem je symbolika vody od architekta Otakara Kuči. Další zajímavý projekt veřejného prostranství se nachází nad vestibulem metra Malostranská (původní dvůr Valdštejnské jízdárny) z roku 1978 rovněž od Otakara Kuči.

Z analýzy rozlohy ploch veřejné zeleně vyplývá, že celková rozloha veřejné zeleně byla na konci 70. let 20. století 6 507 ha, což odpovídá 13% z celkové rozlohy hl. města Prahy (496 km²) a rozloha veřejné zeleně činila na 1 obyvatele necelých 57 m². Rozloha veřejných parků činila 869 ha, rozloha botanických a zoologických 186 ha, hřbitovní zeleň zaujímala 148,5 ha, plocha rekreačních lesů se rapidně zvýšila z původních 1 735 ha na 4 860 ha a sídlištní zeleň se rozrostla o více než 400 ha na celkovou plochu 443,71 ha (viz obr. 9, graf 5, 7 a 8). (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Řehoř, 1981; Poleno, 1977)

obr. 9 - Procentuální zastoupení veřejné zeleně v městských obvodech hl. m. Prahy, 1976

graf 5 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1971-1980

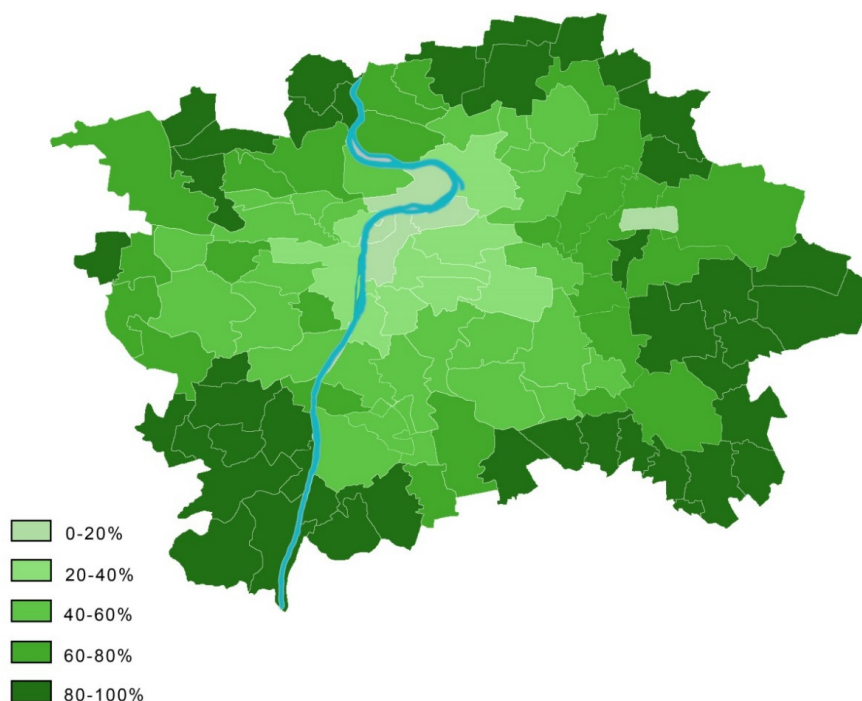
4.2.8 80. léta 20. století

Příkladem nově vytvořeného zahradního díla na území hlavního města Prahy je například meditativní Voršílská zahrada z roku 1983.

Koncem 80. let byla celková rozloha veřejné zeleně uvnitř města 7376 ha, což je 15% z celkové rozlohy města (viz graf 8). Pro období 80. let nebyly v archivech a historických pramenech nalezeny konkrétní data. V grafu jsou uvedena interpolovaná data. Pro toto území je pouze známá rozloha botanických a zoologických zahrad, která byla 153 ha.

4.2.9 90. léta až konec 20. století

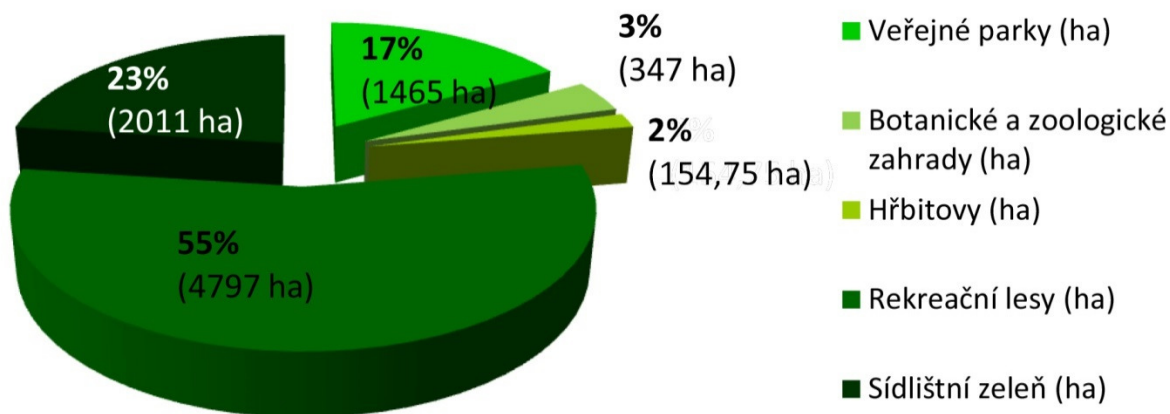
Od 90. let je nejen v Praze kladen důraz na obnovu a rekonstrukci stávajících zahrad. Navázalo se na zkušenosti z rekonstrukcí historických budov a zahrad z minulého období. Zdařilým příkladem nově založené zahradní plochy odpovídající rekonstruovanému středověkému objektu může být park u Chodovské tvrze od prof. Jiřího Marečka z let 1996 až 1998, který navozuje zdání středočeské volné přírodní krajiny.

obr. 10 - Procentuální zastoupení veřejné zeleně v městských částech hl. m. Prahy, 1995

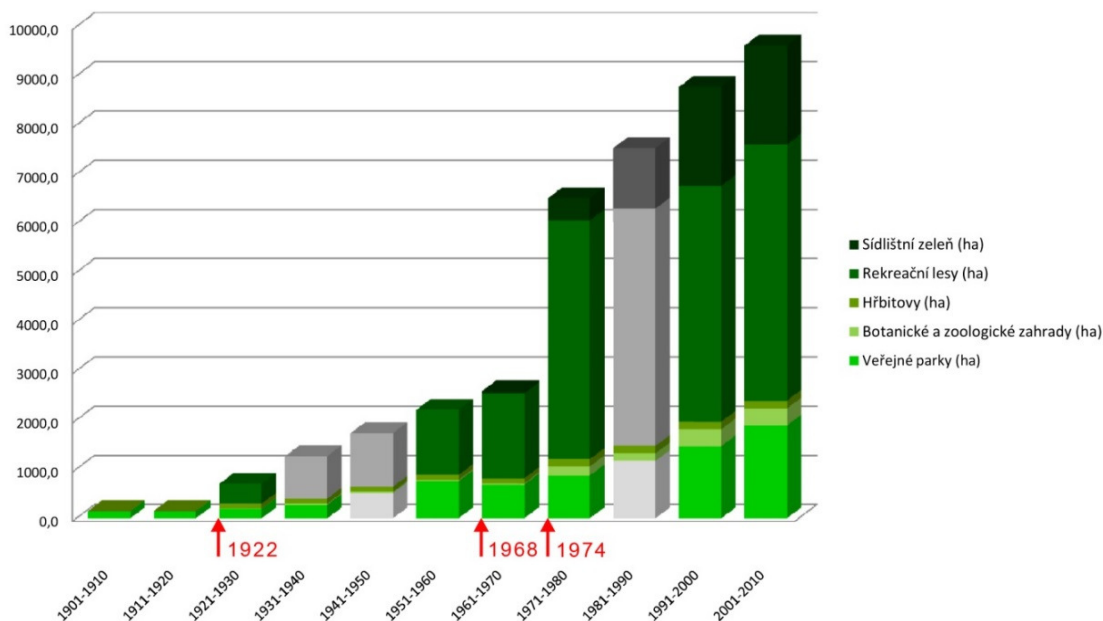
Na konci 20. století rozloha veřejné zeleně zaujímá přibližně 18%, konkrétně 17,7% z celkové rozlohy města a na 1 obyvatele připadalo 72 m² veřejné zeleně. V roce 1995 byl proveden tzv. registr ploch veřejné zeleně, z něhož vyplynulo, že na území hlavního města Prahy se nachází celkem 9355 ha veřejné zeleně. Procentuální zastoupení veřejné zeleně v jednotlivých kategoriech viz obr.10. Téměř polovinu z celkové plochy veřejné zeleně zaujímají rekreační lesy (4797 ha), druhý největší podíl má sídlištní zeleň (2011 ha), veřejné parky zaujímají 1465 ha, hřbitovní zeleně 963 ha. Nejmenší podíl na veřejné zeleni má zeleň botanických a zoologických zahrad (119 ha) (viz graf 6,7 a 8). (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Esterka, 2009).

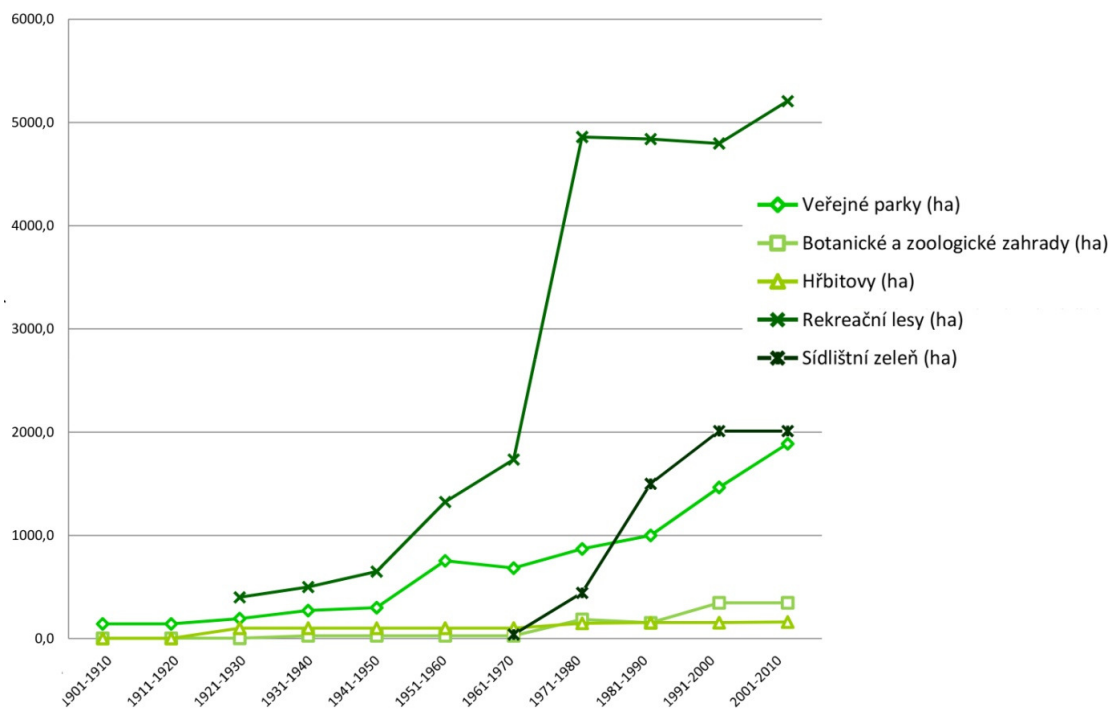

graf 6 - Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií veřejné zeleně v letech 1991-2000

4.2.10 Počátek 21. Století

Data pro toto období jsou za rok 2006 a jsou převzata z územního plánu Z1000/00. Rozloha plochy veřejné zeleně pokračuje v trendu neustálého se zvyšování. Plocha veřejných parků se zvýšila o 423 ha, tj. na 1888 ha. Plocha hřbitovní zeleně činila v roce 161 ha a rovněž rozloha rekreačních lesů se zvýšila celkově na 5207 ha. Celková rozloha veřejné zeleně činila 9 614 ha, což odpovídá 19,4% z celkové rozlohy hl. m. Prahy a na 1 obyvatele připadalo 80 m². Data pro rozlohu sídlištní zeleně a rozlohu botanických zahrad a parků byla převzata data z konce 20. století. Tyto údaje nebyly nalezeny a předpokládá se, že rozlohy uvedených kategorií se výrazněji nerostly (viz graf 7 a 8). (Data pro analýzu kategorií veřejné zeleně převzata z: Územní plán sídelního útvaru Z1000/00).

graf 7 a 8 – Celkový přehled vývoje ploch veřejné zeleně na území hlavního města ve 20. století²²

5 Diskuze a závěr

Závěrem lze o pražské veřejné zeleni říci, že její rozloha vůči rozloze města neustále stoupá. Tento stav je v souladu s výsledky výzkumu od Kabishe a Hasse (2013), kteří se zabývali rozlohou veřejné zeleně v evropských městech v letech 1990-2006 s shodně tvrdí že na území hlavního města Prahy došlo k navýšení rozlohy veřejné zeleně. K největšímu nárůstu došlo při vzniku Velké Prahy a dále v roce 1974. Postupně jak se Praha rozrůstala, stávaly se i městské parky a lesy nových částí součástí města. Od poloviny 20. století s trendem sídlištní výstavby se v Praze objevuje další druh veřejné zeleně, a to zeleň sídlištní, která koncem století zaujímá necelou čtvrtinu z celkové rozlohy veřejné zeleně. Velkým problémem tohoto druhu veřejné zeleně je její roztržitost. Otázkou do budoucna je, jak tuto zeleň vhodně zařadit do systému zeleně města tak, aby plnila svoji rekreační a relaxační funkci. Na konci 20. století tedy veřejná zeleň zaujímá téměř čtvrtinu z celkové rozlohy města.

Z výsledků analýzy rozvoje ploch veřejné zeleně vyplývá, že veřejná zeleň je důležitá pro systém zeleně města a že je nedílnou součástí obytného prostředí. Tyto výsledky se shodují s tvrzením Collena a Meesterse (2012), kteří uvádí, že veřejný zelený prostor vytváří nedílnou součást obytného prostředí. Dále Chiesura (2004) tvrdí, že přítomnost ploch zeleně ve městském prostředí je velice důležitá pro blahobyt lidí žijících v umělém prostředí. Z toho vyplývá důležitý a nesnadný úkol pro současné urbanisty, aby stávající i případně nově navrhovaná veřejná zeleň se propojila do ucelených systémů, které budou tvořit systém zeleně hlavního města Prahy. Systémy zeleně vytvářejí ve městě infrastrukturu, která je stejně důležitá jako například dopravní nebo technická infrastruktura; má stejný význam a důležitost. Tato zelená infrastruktura má rovněž zásadní význam při utváření trvale udržitelných měst, což je v současné době mělo být jedním z hlavních cílů městských architektů a urbanistů.

²² Šedou barvou jsou v grafu označena interpolovaná data a červenými šipkami období, kdy se rozrostla Praha

6 Literatura

- PRAHA 1961. Archiv hlavního města Prahy. Rozvoj zdravotnictví 1961. Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- PRAHA 1964. Archiv hlavního města Prahy. Rada NVP 1964. Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- PRAHA 1967. Archiv hlavního města Prahy. Rada NVP 1967. Zápis ze zasedání předsednictva rady, pléna a zastupitelstva ÚNV, NVP A HMP.
- ALLISON, R. (1978). *Greater London*. London. Great Britain: Hodder and Stoughton. p. 140. ISBN:0-340-19408-1.
- BREILIN, M., RULAND, G. (2008). The Viena Green Belt: From Localised Protection to a Regional Concept In: AMATI, M. *Urban Green Belts in 21st century*. Sydney. Australia: Macquarie University of Sydney. p.167-183. ISBN: 978-0-7546-4959-5.
- BUFFET, C. (1999). *Berlín*. Praha: Nakladatelství lidové noviny. s. 439. ISBN: 80-7106-314-2.
- CASPERSEN, O. H., OLAFSSON, A. S. (2010). Recreational mapping and planning for enlargement of the green structure. Greater Copenhagen. *Urban Forestry & Urban Greening*, Volume 9, Issue 2, p. 101-112. ISSN: 1618-8667.
- COLLEN, H., MEESTERS J. (2012). Private and Public Green Spaces: meaningful but different settings, *Journal of Housing and the Built Environment*. Volume 27, Issue 1, p 49-67. ISSN: 1573-7772.
- ČESKO. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní řízení), v aktuálním znění
- CHIESURA, A. (2004). The Role of Urban Parks for the Sustainable City. *Landscape and Urban Planning*. Volume 68, Issue 1, p. 129-138. ISSN: 0169-2046.
- ESTERKA, J. (2009). *Stav a vývoj zeleně v Praze*. Praha: Arnika. s. 86. ISBN: 978-80-904409-2-0.
- GREATER LONDON AUTHORITY (2012). *All London Green Grid SPG*. In: <<http://www.london.gov.uk/priorities/planning/publications/all-london-green-grid-spg>> [online]. Greater London Authority [cit. 06-05-2014].
- KABISCH, N., HAASE, D. (2013). Green Spaces of European cities revisited for 1990-2006. *Landscape and Urban Planning*. Volume 110, p. 113-122. ISSN: 0169-2046.
- KRYKOROVÁ, Z. (2008). Veřejné prostranství – součást kvalitního života. In: Kolektiv autorů. *Veřejná prostranství. Veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování*. Brno: GRAFEX. s. 23-25. ISBN: 978-80-903928-8-5.
- KÜHN, M., GAILING, L. (2008). From Green Belts to Regional Parks: History and Challenges of Suburban Landscape Planning in Berlin In: AMATI, M. *Urban Green Belts in 21st century*. Sydney, Australia: Macquarie University of Sydney. p.185-201. ISBN: 978-0-7546-4959-5.
- LAURELLE, N., LEGENNE, C. (2008). The Paris-Ile-de-France CeintureBerlin In: AMATI, M. *Urban Green Belts in 21st century*. Sydney, Australia: Macquarie University of Sydney, Australia. p.227-242. ISBN: 978-0-7546-4959-5.
- NORMA ČSN 83 9001 *Sadovnictví a krajinářství – Terminologie – Základní odborné termíny a definice*. 1999. Praha. Český normalizační institut. s. 36
- NOVOTNÝ, J. (1958). *Zeleň ve městě*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury. s. 202 ISBN: neuvedeno.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B. a kol. (2000). *Pražské zahrady a parky*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu.. s. 384. ISBN: 80-902910-0-7.
- POLENO, Z. (1977). Koncepce zeleně pro hlavní město Prahu. In: *Vědecké práce Výzkumného a šlechtického ústavu okrasného zahradnictví v Průhonících Průhonice*. ISBN: neuvedeno.
- PRAHA 2006. Územní plán sídelního útvaru Z1000/00, Schváleno usnesením zastupitelstva hl.m. Prahy š. 40/14 ze dne 14.09.2006

- ŘEHOŘ (1981). Současný stav zeleně v Praze. In: *Pražská zeleň I*. Praha: Dům Techniky ČSVTS s. 151. ISBN: neuvedeno.
- STILES, R. (2010). *Městské prostory – cesta k městu uzpůsobené pro život. Strategie tvorby veřejných prostranství*. Bratislava: UrbSpace. s. 60. ISBN: neuvedeno.
- ŠIMEK, P. (2001). Městská zeleň. In: *Městské inženýrství 2*. Praha: Academia, 2001, s. 183-225. ISBN 80-200-0440-8.
- VEJRE, H., PRIMDHAL, J., BRANDT, J. (2007). The Copenhagen Finger Plan: Keeping a green space structure by a simple planning metaphor. In: PEDROLI, B. DOORN, A., BLUST, G., PARACCHINI M. L., WASCHER, D., BUNCE, F. *Europe's living landscapes: Essays exploring our identity in the countryside*. Nederland: Zeist Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Stichting Ulitgeverij. p. 310-328. ISBN: 978-90-5011-258-1.
- WAGNER, B. (1990). *Sadovnická tvorba 2*. Praha: SZN. s. 323. ISBN: 80-209-0112-4.

Informace u autorovi

Ing. Lucie Hladíková

ČZU v Praze, FAPPZ, KZKA, hladikoval@af.czu.cz